

Jacek Srokosz

ORCID: 0000-0002-7587-6483
Uniwersytet Opolski
jsrokosz@uni.opole.pl

Rodzaj artykułu: oryginalny artykuł naukowy

„Demokracja jacksonowska” a zmiana podstawy legitymizacji władzy sądowniczej w USA

Słowa kluczowe: demokracja jacksonowska, legitymizacja, władza sądownicza, *judicial review*, dyskurs prawny

Współcześnie dominująca podstawa legitymizacji władzy sędziowskiej, przynajmniej w dyskursie prawniczego mainstreamu, opiera się na uzasadnieniu merytokratycznym, odwołującym się do wiedzy prawniczej, kompetencji oraz osobistych cech gwarantujących właściwe wykonywanie misji sędziego¹. Z rzadka tylko pojawiają się pomysły odwołujące się do ustanowienia podstawy władzy sędziowskiej w oparciu o uzasadnienie demokratyczne. To ostatnie w dość powszechnym przekonaniu środowisk prawniczych prowadzi do groźby upolitycznienia sprawowania wymiaru sprawiedliwości, a co gorsza, stanowić ma duże zagrożenie dla niezawisłości sędziowskiej, skutkując uniemożliwieniem wyko-

¹ Takie argumenty pojawiły się przykładowo w sprawie *Republican Party of Minnesota v. White* w zdaniach odrębnych do wyroku zgłoszonych przez liberalnych sędziów SN. Szerzej przedstawione zostały w: J. Srokosz, *Sprawa Republican Party of Minnesota v. White jako krok w kierunku zwiększenia upolitycznienia wyborów sędziów w USA?*, „Archiwum Filozofii Prawa i Filozofii Społecznej” 2018, nr 3 (18), s. 51–63.

nywania misji sędziów, polegającej na ochronie jednostki oraz mniejszości przed zagrożeniem ze strony opresyjnej większości ucieleśnionej w aparacie państwowym². Władza sędziowska oparta na uzasadnieniu demokratycznym miałaby być słabsza oraz pozbawiona tak wielkiego autorytetu społecznego jak ta oparta na uzasadnieniu fachowym. Wreszcie sędziowie zmuszeni zostaliby w swoim orzecznictwie do stałego ulegania zachciankom opinii publicznej, co zwiększało ryzyko zapadania niesprawiedliwych i często zbyt pochopnych wyroków, za to zgodnych z oczekiwaniami *demosu*.

Celem tego opracowania jest wskazanie, że przynajmniej część tych zarzutów może się okazać nieprawdziwa (w szczególności zwiększenie zależności sędziów od przedstawicieli świata polityki), a demokratyczna legitymizacja władzy sądowniczej może nie tylko nie osłabiać, lecz wręcz przeciwnie – wzmacniać jej autorytet społeczny. Dla zobrazowania powyższych tez posłużę się przykładem zmiany sposobu wyłaniania sędziów w większości stanów USA, jaki nastąpił w okresie tzw. demokracji jacksonowskiej. Przyjęty wówczas sposób wyłaniania sędziów w drodze wyborów powszechnych w istotny sposób zmienił narrację legitymizującą władzę sędziowską. Ponadto paradoksalnie w dużym stopniu uwolnił sędziów od wpływów politycznych i wreszcie był czynnikiem, który w znaczący sposób wzmocnił autorytet i prestiż nie tylko sędziów, lecz prawników w ogólności³.

Pojęcia „demokracji jacksonowskiej” albo zamiennie „demokracji populistycznej” są powszechnie używanymi określeniami w amerykańskiej historiografii odnoszącymi się do trzech dekad XIX w. – od lat 30. do wojny secesyjnej⁴. Przy tym nie oznacza bynajmniej tylko pewnego okresu, lecz nawet bardziej pewną filozofię polityczną oraz sposób myślenia o ustroju państwa, jaki zdominował amerykański dyskurs publiczny w tym czasie⁵, a nawet mówi się o specyficznym duchu tamtych czasów, który został oddany w innym powszechnie używanym określeniu – „era Jacksona”⁶. Wspomniane określenia odwołują się do jednej z najbarwniejszych postaci w amerykańskiej historii – siódmego prezydenta USA oraz współzałożyciela Partii Demokratycznej Andrew Jacksona,

² Liberalną wizję sędziów jako obrońców praw jednostek przedstawili: M.D. Williams, *Judicial Review: The Guardian of Civil Liberties and Civil Rights*, „George Mason University Civil Rights Law Journal” 1990, vol. 1; R. O’Connell, *Guardians of the Constitution: Unconstitutional Constitutional Norms*, „Journal of Civil Liberties” 1999, vol. 4.

³ Więcej o instytucji wyborów powszechnych sędziów w: Z. Lewicki, *Igrzyska demokracji, Amerykańska kultura wyborcza*, Warszawa 2016, s. 188–212; M. Abu-Gholeh, P. Bury, *Bezpośredni wybór sędziów na przykładzie Stanów Zjednoczonych Ameryki*, [w:] O. Hałub, M. Jabłoński, M. Radajewski (red.), *Instytucje demokracji bezpośredniej w praktyce*, Wrocław 2016, s. 219–230.

⁴ B. McKnight, J. S. Humphreys (red.), *Interpreting American History: The Age of Andrew Jackson*, Kent, OH, 2012.

⁵ S. P. Adams (red.), *A Companion to the Era of Andrew Jackson*, Oxford–Malden 2013.

⁶ Zob. więcej w: W. Osiatyński, *Ewolucja amerykańskiej myśli społecznej i politycznej*, Warszawa 1983, s. 167–211.

będącego symbolem zmian prowadzących do demokratyzacji życia publicznego Stanów Zjednoczonych⁷.

Wbrew dość powszechnym przekonaniom Stany Zjednoczone w pierwszych dekadach swojego istnienia miały charakter bardziej oligarchicznej republiki i dopiero od prezydentury Jacksona (1829–1837) elementy demokratyczne w ustroju państwa uzyskały przewagę⁸. Zgodnie z wizjami ojców założycieli, ucieleśnionymi w Konstytucji, w pierwszych dekadach istnienia państwa władza polityczna spoczęła w ręku elit Nowego Świata – wielkich właścicieli ziemskich, finansistów oraz przemysłowców, którzy bardzo niechętnie widzieli udział ludu w sprawowaniu władzy⁹. Nawet uważany za najbardziej prodemokratycznego z ojców założycieli Thomas Jefferson uważał, że „naturalna arystokracja jest najcenniejszym darem natury, służącym społeczeństwu jako przykład, ostoja i kierownictwo”¹⁰, natomiast lud powinien uzyskiwać większy wpływ na władze dopiero wtedy, gdy zostanie odpowiednio oświecony i ukształtowany przez rządzącą elitę. W tym też duchu została ukształtowana większość instytucji ustrojowych USA, poczynawszy od elektorskiego trybu wyboru prezydenta, a skończywszy na cenzusach majątkowych przy prawie wyborczym.

Kryzys dominującej w dyskursie publicznym narracji o konieczności istnienia elitarnego charakteru republiki przyszedł wraz z wielkimi przemianami społecznymi i politycznymi na przełomie lat 20. i 30. XIX w. Tempo tych zmian przyspieszyła prezydentura Jacksona, zdecydowanego przeciwnika elitaryzmu oraz zwolennika demokratyzacji systemu. W trakcie swojej prezydentury przeprowadził liczne reformy polityczne uderzające w pozycję i fundamenty władzy dotychczasowych elit amerykańskich i zapoczątkował proces demokratyzacji amerykańskiego życia publicznego¹¹. Najbardziej trwałymi zmianami tej epoki były usunięcie cenzusu majątkowego jako podstawy prawa wyborczego, a także stopniowe wprowadzanie wyłanianie większości stanowisk publicznych w drodze wyborów powszechnych. W tym okresie padły słynne i bardzo często cytowane słowa, charakteryzujące Amerykanów jako absolutnych zwolenników demokracji: „stworzyliśmy system wyborów na wszystkie stanowiska publiczne z

⁷ Więcej na temat Andrew Jacksona zob. w: R.V. Remini, *The Life of Andrew Jackson*, New York 1988; H.W. Brands, *Andrew Jackson: His Life and Times*, New York 2005.

⁸ Więcej o istocie oraz zmianach społecznych w okresie „demokracji jacksonowskiej” zob. w: L. Benson, *The Concept of Jacksonian Democracy: New York as a Test Case*, New York 1961; C. Sellers, *The Market Revolution: Jacksonian America, 1815–1846*, Oxford 1991.

⁹ W. Osiatyński, *Koncepcje struktury władzy w USA*, [w:] W. Sokolewicz (red.), *Instytucje, doktryny i prawo polityczne Stanów Zjednoczonych Ameryki*, Wrocław 1974, s. 15. Zob. też R. Małajny, *Doktryna podziału władzy „Ojców Konstytucji” USA*, Katowice 1985, s. 97–134.

¹⁰ T. Jefferson, *List do Johna Adamsa*, [w:] W. Osiatyński (red.), *Wizje Stanów Zjednoczonych w pismach Ojców Założycieli*, Warszawa 1977, s. 264.

¹¹ Zob. C. M. Cook, *The American Codification Movement: A Study in Antebellum Legal Reform*, Westport 1981.

wyjątkiem hycli, gdyby psy mogły głosować, to także ich wybieralibyśmy w wyborach powszechnych”¹². Słowa te, chociaż zostały wypowiedziane przez konserwatywnego delegata stanowej konwencji konstytucyjnej w Kentucky z przekąsem, to jednak w dużym stopniu oddają nastrój społeczny, jaki panował w USA w okresie „demokracji jacksonowskiej”.

Największym zaś świadectwem nastrojów tamtych czasów stało się dzieło przebywającego w owym czasie w USA Alexisa de Tocqueville’a *On Democracy in America*. Autor, opisując amerykańskie realia lat 30. XIX w. szczególnie krytycznie, niemal z oburzeniem, pisał o jednej instytucji wprowadzonej na fali ówczesnego ruchu demokratyzacyjnym – a mianowicie wyborów powszechnych sędziów¹³. Dla francuskiego arystokraty stanowiło to zaprzeczenie pozycji „arystokracji ducha”, jaką mieli zajmować w społeczeństwie amerykańskim prawnicy, w szczególności zaś sędziowie¹⁴. Wyłanianie sędziów w wyborach powszechnych niweczyć miało ich patriarchalną rolę jako wychowawców ludu, gdyż podporządkowywało ich władzy osób poddanych wychowaniu. Stanowisko de Tocqueville’a było mocno zbieżne z odczuciami ówczesnych amerykańskich elit ze Wschodniego Wybrzeża i pokrywało się z poglądami większości ojców założycieli na ten temat.

U zarania państwowości przedstawiciele 13 zbuntowanych kolonii angielskich w toku zażartych debat przyjęli oligarchiczny model sądownictwa, gdzie pełnić miało ono funkcję pewnego bezpiecznika systemu, poskramiającego nadmiernie rozbudzone i nieprzemyślane żądania ludu, wyrażane głosami jego przedstawicieli zarówno w Kongresie federalnym, jak i w kongresach stanowych. W myśl założeń autora przepisów Konstytucji dotyczących władzy sądowniczej Alexandra Hamiltona sędziowie mieli odgrywać rolę swoistych platońskich mędrców, będąc jednocześnie mentorami i wychowawcami ludu, określanego wprost jako „dzikie zwierzę”¹⁵. Sądownictwo miało więc stanowić czynnik refleksji oraz rozumnego namysłu, hamujący zapędy rozemocjonowanej, przez co nieracjonalnej opinii publicznej¹⁶. Konsekwencją tego sposobu

¹² T. F. Marshall, J. H. Holeman (red.), *The Old Guard*, Frankfort, KY, 1850, cyt. za: K. L. Hall, *The Judiciary on Trial: State Constitutional Reform and the Rise of an Elected Judiciary, 1846–1860*, „The Historian” 1983, vol. 45, no 3, s. 340. Słowa te weszły na stałe do kanonu amerykańskich wypowiedzi o demokracji. Zob. Z. Lewicki, *op. cit.*, s. 191.

¹³ A. de Tocqueville, *On Democracy in America*, t. 1, Indianapolis 2012, s. 440.

¹⁴ O miejscu prawników w demokracji według de Tocqueville’a zob.: H. L. Levy, *Lawyers’ Spirit and Democratic Liberty: Tocqueville on Lawyers, Jurors and the Whole People*, [w:] P. A. Lawler (red.), *Tocqueville’s Defense of Human Liberty. Current Essays*, New York–London 1993; M. Tracz-Tryniecki, *Demokratyczna arystokracja: Alexis de Tocqueville o miejscu prawników w demokracji*, „Studia Iuridica Lublinensia” 2006, nr 8; J. Srokosz, *Wizja roli i pozycji społecznej prawników w USA według Alexisa de Tocqueville’a a amerykański dyskurs prawniczy*, „Wrocławsko-Lwowskie Zeszyty Prawnicze” 2020, nr 11, s. 35–52.

¹⁵ V. L. Parrington, *Główne nurty myśli amerykańskiej*, Warszawa 1968, s. 428.

¹⁶ A. Hamilton, „The Federalist” 1788, 28 maja, nr 78, cyt. za: C. Rossiter (red.), *The Federalist Papers*, New York 1961.

argumentacji stało się przyjęcie modelu nominacyjnego sędziów – i to zarówno na szczeblu federalnym, jak i stanowym – przez kolegia składające się *de facto* z przedstawicieli amerykańskich elit.

O ile na szczeblu federalnym zasada dożywotniej nominacji sędziów oraz możliwość pozbawiania ich stanowiska tylko w sytuacji popełnienia przewinienia będącego podstawą do uznania za osoby „niegodne sprawowania urzędu” (klauszula *good behaviour*) w specjalnej procedurze impeachmentu zostały zachowane do dziś, o tyle na szczeblu sądownictwa stanowego w okresie „demokracji jacksonowskiej” zupełnie zmieniły się sposób wyłaniania oraz zasady odpowiedzialności sędziów. Począwszy od 1832 r., gdy stan Missisipi wprowadził obsadę wszystkich stanowisk sędziowskich w drodze wyborów powszechnych, do wybuchu wojny secesyjnej takie rozwiązania wprowadzone zostały w większości stanów Unii¹⁷.

W amerykańskim dyskursie historycznoprawnym pojawiają się różne uzasadnienia dla tak dużej zmiany w zakresie powoływania sędziów oraz zmiany formuły legitymizacji z wynikającej z obiektywnego rozumu (racjonalno-eksperskiej) na opartą na suwerenności i woli ludu (demokratycznej). Najczęściej pojawiają się wyjaśnienia odwołujące się do ogólnej atmosfery „demokracji jacksonowskiej”, której duch w takim stopniu wpłynął na umysły współczesnych i kształt dyskursu publicznego, że nawet takie z założenia eksperckie instytucje jak sądy uległy jej wpływom¹⁸. Według tego stanowiska było to po prostu dostosowanie wymiaru sprawiedliwości do występujących trendów społecznych, przed którymi prawnicy nie zdołali się obronić. Inne stanowisko prezentują autorzy wskazujący na swoistą „modę” i podążenie śladami jednych stanów przez kolejne – dotyczyło to zwłaszcza tych nowo przyjmowanych do Unii, które nierzadko kopiowały rozwiązania wprowadzone wcześniej w „starych” stanach¹⁹. Popularność wybierania sędziów wprowadzana w nowych stanach tłumaczona także była chęcią lokalnych elit uniezależnienia się od wpływu elit Wschodniego Wybrzeża, które miały decydujący głos w procedurach nominacji sędziów na terytoriach aspirujących, a następnie przyjmowanych do Unii²⁰.

Jeszcze inni autorzy tłumaczą to „romantycznym nastrojem” okresu „populistycznej demokracji”, który to nastrój miał kierować ludem, domagającym się podporządkowania swojej woli władzy sądowniczej i tym samym złamania jej

¹⁷ W przededniu wojny secesyjnej bezpośrednie wybory sędziów wprowadzono w 21 na 30 ówczesnych stanów.

¹⁸ G.P. Parkinson, *Antebellum State Constitution-Making: Retention, Circumvention, Revision*, Madison, WI, 1972, s. 181–228.

¹⁹ Tak przykładowo F.N. Thorpe, *The Federal and State Constitutions, Colonial Charters, and Other Organic Laws of the States and Territories Now or Heretofore Forming the United States of America*, Washington, DC, 1909, s. 1248–1250.

²⁰ K. L. Hall, *The Politics of Justice: Lower Federal Judicial Selection and the Second American Party System, 1829–1861*, Lincoln, NE, 1979, s. 12, 13, 100–113.

niezależności²¹, co miało być skutkiem czasowego zwycięstwa emocji nad rozumem w dyskursie publicznym. Z kolei inni przedstawiciele amerykańskiego dyskursu historycznoprawnego wskazywali na racjonalne podstawy tej instytucji, będącej wynikiem pewnej pragmatycznej, niepisanej ugody pomiędzy przedstawicielami Partii Demokratycznej oraz Partii Wigów, którzy nie mogąc w rywalizacji politycznej ostatecznie pokonać przeciwnika, do czasu swojego ostatecznego zwycięstwa kwestię wyłaniania sędziów chcieli pozostawić poza bezpośrednim wpływem rywala²². Zatem wprowadzenie wyborów bezpośrednich byłoby tylko efektem chwilowego taktycznego sojuszu polityków partyjnych, po to by problem ten podjąć na nowo po spodziewanym zwycięstwie w tej rywalizacji.

Najbardziej przekonującym wyjaśnieniem wydaje się jednak to zaproponowane przez historyka prawa Kermita L. Halla, który wskazał, że głównym powodem wprowadzenia tego sposobu nominacji była inicjatywa przedstawicieli środowiska prawniczego i to występujących po stronie zarówno Partii Demokratycznej jak i Partii Wigów²³. Prawnicy delegowani przez obie partie na stanowe konwencje konstytucyjne zdominowali komisje zajmujące się kwestiami sądownictwa i wypracowali wspólne stanowisko dla całego swojego środowiska, a następnie walczyli przyczynili się do przekonania pozostałych delegatów do przyjęcia postulowanych rozwiązań. W tym zakresie różnicowani światopoglądowo prawnicy byli osobiście i zawodowo zainteresowani utrwaleniem pozycji zawodów prawniczych, stąd też doszli do porozumienia i zawarli nieformalny taktyczny sojusz, rozumiejąc, że znalezienie dobrego rozwiązania jest w interesie całej wspólnoty jurystów²⁴. Oczywiście kwestia sposobu wyłaniania sędziów nie była jedyną kwestią z zakresu władzy sądowniczej, jaką regulowano, uchwalając nowe albo zmieniając dotychczasowe konstytucje stanowe. Oprócz niej przeprowadzono istotne zmiany w zakresie struktury i podziału sądów, znacznie zwiększono udział ławy przysięgłych w sprawach cywilnych i karnych, a także dokonano istotnych zmian w procedurach przed sądami stanowymi²⁵. Niemniej jednak z punktu widzenia tego opracowania najistotniejsza jest kwestia zmiany sposobu wyłaniania sędziów oraz motywów, jakimi kierowali się prawnicy zasiadający w komisjach, a także uzasadnienia, jakie przyjmowano dla proponowanych nowych rozwiązań.

Podstawowym celem, jaki sobie postawili przedstawiciele środowisk prawniczych, było zagwarantowanie niezależności sędziowskiej od wpływu polity-

²¹ J. W. Hurst, *The Growth of American Law: The Law Makers*, Boston 1950, s. 97.

²² S. B. Presser, J. S. Zainaldin, *Law and American History*, St. Paul, MN, 1980, s. 428–441.

²³ K. L. Hall, *The Judiciary on Trial...*, s. 337–354. Idem, *The Politics of Justice...*, passim. Takie stanowisko podzielają także inni historycy. Zob. C. Nelson, *A Re-Evaluation of Scholarly Explanations for the Rise of the Elective Judiciary in Antebellum America*, „The American Journal of Legal History” 1993, vol. 37, no 2, s. 190–224.

²⁴ K. L. Hall, *The Judiciary on Trial...*, s.

²⁵ Więcej o reformach sądownictwa w tamtym okresie czasu zob. C. Williamson, *American Suffrage from Property to Democracy, 1760–1860*, Princeton, NJ, 1960, s. 260–280.

ków i rywalizacji partyjnej, utrzymanie i rozwijanie instytucji sądowej kontroli konstytucyjności prawa (*judicial review*)²⁶, podniesienie autorytetu i umocnienie pozycji ustrojowej sądownictwa, a także ogólnie podniesienie prestiżu środowisk prawniczych. Wydawałoby się, że w takiej sytuacji najlepiej byłoby bronić konstrukcji władzy sądowniczej oraz całego jej filozoficznego i politycznego uzasadnienia zaproponowanego przez ojców założycieli, jednym słowem, chronić, a nawet umacniać obecny system nominacji sędziów na szczeblu stanowym przez legislaturę bądź egzekutywę. Taka optyka została jednak definitywnie odrzucona – wśród prawników panował konsensus co do tego, że dotychczasowe rozwiązania są anachroniczne i nie prowadzą do osiągnięcia wspomnianych celów²⁷. Złożyło się na to kilka przyczyn.

Pierwszą i jedną z ważniejszych wydaje się ten panujący ogólnie nastrój społeczny domagający się demokratyzacji instytucji publicznych oraz zwiększenia kontroli ludu nad działalnością elit, reprezentowanych przez rozmaitych urzędników i funkcjonariuszy stanowych. Wprawdzie słowa Abrahama Lincolna: „opinia publiczna jest najważniejsza. Gdy jest po naszej stronie, nic nie może pójść źle, wbrew niej nic nie może się powieść [...] ktokolwiek kształtuje opinię publiczną, sięga głębiej, niż ten, co wprowadza w życie ustawy lub ogłasza orzeczenie sądów”²⁸ zostały wypowiedziane dopiero pod koniec epoki „demokracji jacksonowskiej”, niemniej jednak wydaje się, że znaczenie presji ze strony opinii publicznej i jej skutków dla funkcjonowania państwa zostało przez uczestników amerykańskiego dyskursu publicznego dostrzeżone dużo wcześniej. Skoro występował w owym czasie tak silny prąd społeczny w kierunku poddania woli wyborców decyzji w niemal każdej dziedzinie życia publicznego, to sprzeciwianie się tym zmianom skutkowałoby raczej marginalizowaniem znaczenia środowisk prawniczych niż podnoszeniem ich prestiżu.

Charakterystyczny dla Anglosasów pragmatyzm postępowania wyrażonego w angielskim powiedzeniu „jeśli nie możesz kogoś pokonać, przyłącz się do niego” kazał prawnikom poddać się fali demokratyzacyjnej, jednakże z wprowadzaniem instytucji pozwalających na kontrolowanie potencjalnej przygodności rozwiązań wyrażanej aktualnymi i emocjonalnymi decyzjami wyborczymi.

²⁶ Więcej o istocie *judicial review* zob.: J. H. Ely. *Democracy and Distrust – A Theory of Judicial Review*, Cambridge, MA, 1980; C. Forsyth (red.), *Judicial Review and the Constitution*, Oxford–Portland 2000. Sposób legitymizowania instytucji sądowej kontroli konstytucyjności prawa, na szczeblu zarówno federalnym jak i stanowym przedstawiony został w: D. Lis-Staranowicz, *Legitymizacja sądowej kontroli prawa w Stanach Zjednoczonych Ameryki*, Olsztyn 2012.

²⁷ K. L. Hall, *The Judiciary on Trial...*, 345.

²⁸ „In this age, in this country, public sentiment is everything. With it, nothing can fail; against it, nothing can succeed. Whoever molds public sentiment goes deeper than he who enacts statutes, or pronounces judicial decisions.” Słowa te Lincoln wygłosił w 1858 r. w trakcie debaty z kontrkandydatem do Senatu Stephanem Douglassem. D. Zarefsky, *“Public Sentiment Is Everything”: Lincoln’s View of Political Persuasion*, „Journal of The Abraham Lincoln Association” 1994, vol. 15, no 2, s. 24.

Wśród takich instytucji ograniczających pełną dowolność wyborców w decydowaniu o statusie sędziów znalazły się: długie kadencje sędziowskie (zwykle 7–10 lat), zakaz zajmowania innych stanowisk w trakcie kadencji sędziowskiej, różne terminy zakończenia kadencji dla sędziów oraz stanowisk politycznych czy też wybieranie sędziów w małych okręgach a nie w wyborach ogólnostanowych. Utrzymane zostały zwykle także gwarancje niezmienności płac oraz klauzule *good behaviour* wraz z możliwością impeachmentu za ich złamanie, niemniej jednak wprowadzane były ograniczenia w skorzystaniu z tych instytucji przez legislaturę albo egzekutywę stanową²⁹.

Drugim powodem poparcia wprowadzenia wyborów sędziów było powszechne przekonanie prawników, że dotychczasowy system wprowadził chronił sędziów przed wpływami opinii publicznej, ale jednocześnie skutkowało poddaniem ich silnej presji i wpływom ze strony elit oraz partii politycznych. Powodem takiego stanu rzeczy było to, że powoływanie oraz usuwanie sędziów z urzędu należało wyłącznie do polityków bądź to większości w kongresie stanowym, bądź to gubernatora. Skutkowało to tym, że stanowiska sędziowskie często obsadzone były osobami wiernymi dominującej partii, silnie powiązanymi z lokalnymi elitami. Częstokroć sędziami zostawali także byli politycy, którzy stracili poparcie wyborców, lecz mogli liczyć na pomoc ze strony partyjnych kolegów i stanowisko będące rodzajem emerytury po zakończeniu kariery politycznej. Takie praktyki powodowały, że to lojalność i powiązania z partią stawały się decydującym czynnikiem nominacji, a nie kompetencje i wiedza prawnicza³⁰.

Wreszcie dla funkcjonowania systemu nominacyjnego zabójcza miała się okazać formułująca się w praktyce politycznej USA zasada „prawa łupu” w rywalizacji partyjnej. Z chwilą ukształtowania się tzw. drugiego systemu dwupartyjnego, oznaczającego, że realna walka polityczna toczyła się tylko pomiędzy przedstawicielami dwóch wielkich i profesjonalnych partii politycznych (w owym czasie rywalizowały Partia Demokratyczna z Partią Wigów), zwycięskie ugrupowanie, obejmując władzę, obsadzało wszystkie możliwe stanowiska publiczne swoimi nominatami – najczęściej członkami ugrupowania³¹. Środowiska prawnicze dostrzegły niebezpieczeństwo rozciągnięcia tej praktyki także na stanowiska sędziowskie, co miało skutkować jeszcze silniejszym ich podporządkowaniem politykom i praktycznie uniemożliwieniem sprawowania skutecznej kontroli nad legislaturą oraz egzekutywą w ramach *judicial review*. Wreszcie

²⁹ Więcej w: G. Wood, *The Creation of the American Republic*, Chapel Hill, NC, 1969, s. 452–459, 462; R.E. Ellis, *Courts and Politics in the Young Republic*, New York 1971, s. 233–266.

³⁰ K. L. Hall, *The Judiciary on Trial...*, s. 347.

³¹ Więcej o realiach politycznych „ery Jacksona” zob. w: R.P. McCormick, *The Second American Party System: Party Formation in the Jacksonian Era*, Chapel Hill, NC, 1966; R. P. Formisano, *Toward a Reorientation of Jacksonian Politics: A Review of the Literature, 1959–1975*, „Journal of American History” 1976, vol. 63, s. 42–65.

uznano, że dotychczasowy sposób nominacji przez polityków wywodzących się głównie z lokalnych elit i je reprezentujących sprawiał, że sędziowie stawali się „małymi arystokratami” funkcjonującymi w oderwaniu od oczekiwań oraz poczucia sprawiedliwości lokalnej społeczności, przez co często postrzegani byli jako służący elit, a nie bezstronni arbitrzy w sporach³². Z pewnością zaś taki wizerunek skutkował obniżeniem, a nie zwiększeniem autorytetu społecznego, jakim miał się cieszyć sędzia.

Antidotum na te wszystkie bolączki wymiaru sprawiedliwości miało być wprowadzenie powszechnych wyborów sędziów. Przede wszystkim silny mandat wyborczy pochodzący od ludu miał zdecydowanie wzmocnić pozycję sędziego wobec władz stanowych, powodując, że realna była kontrola sądowa ustaw legislatury oraz aktów władzy wydawanych przez gubernatora. Skoro sędziowie pochodzili z wyborów bezpośrednich, to tak samo jak inne władze mieli silny mandat do pełnienia funkcji oparty na legitymizacji demokratycznej. Z tego powodu politykom trudniej było podejmować próby nacisków w celu uzyskania korzystnego dla siebie rozstrzygnięcia. Konieczność ubiegania się o głosy wyborców miała zmusić sędziów, by, orzekając, kierowali się przede wszystkim zasadami sprawiedliwości oraz słuszności podzielanymi przez społeczeństwo, a nie tylko samą literą prawa i technikaliai prawniczymi³³. Ponadto musieli komunikować się z obywatelami niemającymi przygotowania prawniczego, przez co ich język, argumentacja czy uzasadnienia musiały być formułowane w sposób zrozumiały dla przeciętnego człowieka. Z jednej strony uniemożliwiał to sędziom oderwanie się od ludu i wyizolowanie, a z drugiej stanowiło doskonałe narzędzie do edukacji prawnej społeczeństwa. Tutaj realizować się miał Jeffersonski postulat wychowawczego wpływu przedstawicieli elity na *demos*.

Wprawdzie wprowadzenie wyborczego sposobu wyłaniania sędziów zmuszało kandydatów do prowadzenia kampanii wyborczej, a tym samym stosowania często podobnych metod co politycy w postaci składania obietnic wyborczych itd., niemniej jednak uznano, że jest to mniejszy koszt w porównaniu z potencjalnymi zyskami, jakie miał przynieść ten sposób wyboru³⁴. Prawnicy zgadzali się, że istnieje ryzyko większego upolitycznienia systemu wyłaniania sędziów, jednakże podkreślali, że był on zawsze upolityczniony. Wprawdzie system nominacji niósł ze sobą obietnicę eksperckiego sposobu wyłaniania, lecz tak naprawdę stanowiło to tylko maskę dla realnych procesów przebiegających za nią i pozostających w ukryciu dla osób postronnych³⁵. Nowy system miał tę

³² K. L. Hall, *The Judiciary on Trial...*, s. 347.

³³ *Ibidem*, s. 345–346.

³⁴ W późniejszym okresie wprowadzono sporo ograniczeń w możliwości prowadzenia kampanii wyborczych przez sędziów oraz w znaczny sposób ograniczono zakres dopuszczalnych wypowiedzi w trakcie kampanii dla kandydatów na sędziów lub sędziów podlegających wyborom rencyjnym. Zob. więcej w: J. Srokosz, *Sprawa Republican Party...*

³⁵ K. L. Hall, *The Judiciary on Trial...*, s. 345.

zaletę, że polityczność wyłaniania sędziów czynił jawną, przez to bardziej przejrzystą i możliwą do kontrolowania przez obywateli.

Wreszcie kolejnym argumentem przesadzającym o zwycięstwie systemu elekcyjnego było przekonanie prawników, że dla rozwoju systemu prawnego USA konieczne jest rozwijanie orzecznictwa precedensowego. Aby ten cel osiągnąć, należało wzmocnić rolę sądów wobec legislatyw oraz sądowego tworzenia prawa wobec ustaw kongresów stanowych. W postulatach wielu prawników – zwłaszcza sympatyzujących z partią demokratyczną – często pojawiało się żądanie, by odejść od ścisłego trzymania się litery prawa oraz dotychczasowych poglądów doktryny w kierunku zwiększenia dyskrejonalności sędziego wydającego orzeczenia na podstawie zasad słuszności, zależnych od konkretnych uwarunkowań w sprawie. W dynamicznie zmieniającej się rzeczywistości społecznej miało to zagwarantować, że prawo będzie za nią podążać i nie ulegnie skostnieniu oraz oderwaniu się od realiów, w jakich funkcjonuje³⁶. Wyborczy tryb wyłaniania miał dawać większą szansę, że osoby w ten sposób wyłonione będą bardziej otwarte na zmiany oraz nowe ujęcia problemów niż nominaci starający się zachować *status quo*³⁷. A to z kolei zwiększało miało autorytet sądów, który promieniował na inne zawody prawnicze.

Pomimo niewątpliwych pozytywów, jakie miały przynieść sędziom i prawnikom w ogólności odwołanie się do woli ludu w obsadzaniu stanowisk w wymiarze sprawiedliwości, uczestnicy konwencji konstytucyjnych zdawali sobie sprawę ze wszystkich zagrożeń, jakie to ze sobą niosło. Niemniej jednak dominowało dość powszechnie przekonanie, że stary system polityczny stracił już swój potencjał rozwojowy i, stając się archaicznym, nie dawał nadziei na osiągnięcie celów wyznaczanych przez środowiska prawnicze. Wprawdzie widziano ryzyko związane z nowymi rozwiązaniami, ale uznano, że środowiska prawnicze nie mają nic do stracenia, a potencjalnie wiele do zyskania na wprowadzeniu takich rozwiązań, zwłaszcza że ostrze najważniejszych zagrożeń zostało stepione przez przyjęcie określonych instytucji zabezpieczających sędziów przed podporządkowaniem ludowi oraz gwarantujących większą niezależność od polityków niż wcześniej. Wprowadzane rozwiązania stanowiły niewątpliwie wielki eksperyment ustrojowy i tym samym, jak każda nowość, niosły ze sobą ryzyko porażki. Niemniej jednak wydaje się, że w gruncie rzeczy stało się to w duchu typowo amerykańskim – w końcu Konstytucja oraz system, jaki wprowadzała, już przez współczesnych zostały uznane za wielki eksperyment społeczny, który raz zapoczątkowany dzieje się nieprzerwanie i trudno przesądzić o jego ostatecznym kształcie – o ile taki kształt kiedykolwiek osiągnie³⁸.

³⁶ Znaczenie prawa sędziowskiego dla rozwoju gospodarczego USA przedstawił M.J. Horwitz, *The Transformation of American Law, 1780–1860*, Cambridge, MA, 1977, s. 253–256.

³⁷ K. L. Hall, *The Judiciary on Trial...*, s. 348.

³⁸ Określenie „wielki eksperyment” pojawiło się w pierwszym angielskim wydaniu *On Democracy in America*, które ukazało się w 1835 r. w Londynie. Późniejsze wydania ten sam fragment

Przyjmując elekcyjny sposób wyłaniania sędziów stanowych, prawnicy moderujący dyskusję na kolejnych stanowych konwencjach konstytucyjnych podjęli spore ryzyko. Przy zrealizowaniu czarnego scenariusza mogłoby skończyć się pełnym podporządkowaniem sędziów zachciankom większości wyborców, zwiększeniem upolitycznienia sądów oraz ograniczeniem niezależności sędziowskiej. Jak pokazały jednak kolejne dekady funkcjonowania sądownictwa stanowego, tam, gdzie wprowadzano wybory powszechne jako metodę obsadzania stanowisk sędziowskich, prognozy te się nie sprawdziły – negatywne zjawiska, jakie występowały w tych stanach, nie różniły się zbytnio od zjawisk w stanach, gdzie pozostawiono system nominacyjny. Ówczesne prodemokratyczne reformy niewątpliwie wymusiły zmianę sposobów funkcjonowania sędziów poprzez konieczność komunikowania się nie tylko z profesjonalnymi uczestnikami dyskursów prawniczych, lecz przede wszystkim z niemającymi przygotowania prawniczego obywatelami. Z jednej strony pozwalało to realizować postulat edukacji prawnej prowadzonej przez przedstawicieli środowisk prawniczych i tym samym umacniać autorytet prawa jako fundamentu organizacji życia społecznego. Z drugiej zaś strony podkreśla się, że oparcie władzy sędziowskiej na legitymizacji demokratycznej nie tylko nie osłabiło jej autorytetu, lecz stało się wręcz przeciwnie – posłużyło do jej wzmocnienia i ugruntowania pozycji sądownictwa w amerykańskiej praktyce politycznej³⁹. Odejście od systemu uzależniającego sędziów od poparcia elit oraz oparcie władzy sędziowskiej wprost na suwerenności ludu pozwoliły na skuteczne uniezależnienie sądownictwa od rywalizacji partyjnej i bezpośredniego wpływu polityków na orzecznictwo, co było tym trudniejsze do zrealizowania w warunkach ostrej polaryzacji politycznej oraz funkcjonowania „prawa łupów”. Ugruntowana w ten sposób niezależność od wpływów partyjnych pozwoliła także na skuteczniejszą kontrolę legislatywy oraz egzekutywy w ramach instytucji sądowej kontroli konstytucyjności prawa.

Wobec powyższych faktów słuszne wydają się diagnozy de Tocqueville’a, według którego prawnicy doskonale potrafili się dostosowywać do prądów społecznych, potrafili znaleźć się wśród liderów zmian, ale po to by z czasem sprawić, że to cele ich środowiska są realizowane⁴⁰. Prawnicy znajdujący się w komisjach konstytucyjnych okresu „demokracji jacksonowskiej” zdawali sobie sprawę z nieuchronności zmian powodujących obalenie dotychczasowego elitarnego modelu sądownictwa i zastąpienie go demokratycznym. Postanowili jednak,

tłumaczą jako „próbę budowy” (*attempt to build*), niemniej jednak w amerykańskim dyskursie konstytucyjnym utrwaliła się ta pierwsza fraza. De Tocqueville posłużył się nią w odniesieniu do amerykańskiego systemu, wskazując, że system zapoczątkowany przez ojców założycieli stale ulega przeobrażeniom i nie da się przewidzieć jego ostatecznego kształtu. A. de Tocqueville, *op. cit.*, s. 44. Por. L. H. Pollack, *The Constitution as an Experiment*, „University of Pennsylvania Law Review” 1975, vol. 123, s. 1318.

³⁹ Taką opinię wyrażał często cytowany w amerykańskiej historiografii James Williard Hurst. Zob. J. W. Hurst, *op. cit.*, s. 87.

⁴⁰ A. de Tocqueville, *op. cit.*, s. 442, 443.

wprowadzając rozwiązania demokratyzacyjne, połączyć je z realizacją długofalowych celów całego środowiska prawniczego. Cele te w większości zostały zrealizowane, dając podstawy pod budowę, a następnie ugruntowanie silnej pozycji sądownictwa w amerykańskim systemie politycznym.

Bibliografia

- Abu-Ghohle M., Bury P., *Bezpośredni wybór sędziów na przykładzie Stanów Zjednoczonych Ameryki*, [w:] O. Hałub, M. Jabłoński, M. Radajewski (red.), *Instytucje demokracji bezpośredniej w praktyce*, Wrocław 2016.
- Adams S. P. (red.), *A Companion to the Era of Andrew Jackson*, Oxford–Malden 2013.
- Benson L., *The Concept of Jacksonian Democracy: New York as a Test Case*, New York 1961.
- Brands H. W., *Andrew Jackson: His Life and Times*, New York 2005.
- Cook C. M., *The American Codification Movement: A Study in Antebellum Legal Reform*, Westport 1981.
- Ellis R. E., *Courts and Politics in the Young Republic*, New York 1971.
- Ely J. H., *Democracy and distrust – A theory of judicial review*, Cambridge, MA, 1980.
- Formisano R. P., *Toward a Reorientation of Jacksonian Politics: A Review of the Literature, 1959–1975*, „Journal of American History” 1976, vol. 63, s. 42–65.
- Forsyth C. (red.), *Judicial Review and the Constitution*, Oxford–Portland 2000.
- Hall K. L., *The Judiciary on Trial: State Constitutional Reform and the Rise of an Elected Judiciary, 1846–1860*, „The Historian” 1983, vol. 45, no 3.
- Hall K. L., *The Politics of Justice: Lower Federal Judicial Selection and the Second American Party System, 1829–1861*, Lincoln, NE, 1979.
- Hamilton A., „The Federalist” 1788, 28 maja, nr 78. .
- Horwitz M. J., *The Transformation of American Law, 1780–1860*, Cambridge, MA, 1977.
- Hurst J. W., *The Growth of American Law: The Law Makers*, Boston 1950.
- Jefferson T., *List do Johna Adamsa*, [w:] W. Osiatyński (red.), *Wizje Stanów Zjednoczonych w pismach Ojców Założycieli*, Warszawa 1977.
- Levy H. L., *Lawyers’ Spirit and Democratic Liberty: Tocqueville on Lawyers, Jurors and the Whole People*, [w:] P.A. Lawler (red.), *Tocqueville’s Defense of Human Liberty. Current Essays*, New York–London 1993.
- Lewicki Z., *Igrzyska demokracji, Amerykańska kultura wyborcza*, Warszawa 2016.
- Lis-Staranowicz D., *Legitymizacja sądowej kontroli prawa w Stanach Zjednoczonych Ameryki*, Olsztyn 2012.
- Małajny R., *Doktryna podziału władzy „Ojców Konstytucji” USA*, Katowice 1985.
- Marshall T. F., Holeman J. H. (red.), *The Old Guard*, Frankfort, KY, 1850.
- McCormick R. P., *The Second American Party System: Party Formation in the Jacksonian Era*, Chapel Hill, NC, 1966.
- McKnight B., Humphreys J. S. (red.), *Interpreting American History: The Age of Andrew Jackson*, Kent, OH, 2012.
- Nelson C., *A Re-Evaluation of Scholarly Explanations for the Rise of the Elective Judiciary in Antebellum America*, „The American Journal of Legal History” 1993, vol. 37, no 2, s. 190–224.

- O’Connell R., *Guardians of the Constitution: Unconstitutional Constitutional Norms*, „Journal of Civil Liberties” 1999, vol. 4.
- Osiatyński W., *Ewolucja amerykańskiej myśli społecznej i politycznej*, Warszawa 1983.
- Osiatyński W., *Koncepcje struktury władzy w USA*, [w:] W. Sokolewicz (red.), *Instytucje, doktryny i prawo polityczne Stanów Zjednoczonych Ameryki*, Wrocław 1974.
- Parkinson G. P., *Antebellum State Constitution-Making: Retention, Circumvention, Revision*, Madison, WI, 1972.
- Parrington V. L., *Główne nurty myśli amerykańskiej*, Warszawa 1968.
- Pollack L. H., *The Constitution as an Experiment*, „University of Pennsylvania Law Review” 1975, vol. 123.
- Presser S. B., Zainaldin J. S., *Law and American History*, St. Paul, MN, 1980.
- Remini R. V., *The Life of Andrew Jackson*, New York 1988.
- Rossiter C. (red.), *The Federalist Papers*, New York 1961.
- Sellers C., *The Market Revolution: Jacksonian America, 1815–1846*, Oxford 1991.
- Srokosz J., *Sprawa Republican Party of Minnesota v. White jako krok w kierunku zwiększenia upolitycznienia wyborów sędziów w USA?*, „Archiwum Filozofii Prawa i Filozofii Społecznej” 2018, nr 3 (18).
- Srokosz J., *Wizja roli i pozycji społecznej prawników w USA według Alexisa de Tocqueville’a a amerykański dyskurs prawniczy*, „Wrocławsko-Lwowskie Zeszyty Prawnicze” 2020, nr 11.
- Thorpe F.N., *The Federal and State Constitutions, Colonial Charters, and Other Organic Laws of the States and Territories Now or Heretofore Forming the United States of America*, Washington, DC, 1909.
- Tocqueville A. de, *On Democracy in America*, t. 1, Indianapolis 2012.
- Tracz-Tryniecki M., *Demokratyczna arystokracja: Alexis de Tocqueville o miejscu prawników w demokracji*, „Studia Iuridica Lublinensia” 2006, nr 8.
- Williams M.D., *Judicial Review: The Guardian of Civil Liberties and Civil Rights*, „George Mason University Civil Rights Law Journal” 1990, vol. 1.
- Williamson C., *American Suffrage from Property to Democracy, 1760–1860*, Princeton, NJ, 1960.
- Wood G., *The Creation of the American Republic*, Chapel Hill, NC, 1969.
- Zarefsky D., *“Public Sentiment Is Everything”: Lincoln’s View of Political Persuasion*, „Journal of The Abraham Lincoln Association” 1994, vol. 15, no 2.

“Jacksonian democracy” and the changes of the bases of legitimization for the state judiciary in the US

Summary

The article discusses the issue of changes of the bases of legitimization for the state judiciary in the US during the so-called “Jacksonian Democracy”, i.e., the period from 1829 (the beginning of the presidency of Andrew Jackson) until the outbreak of the Civil War. During this period on the wave of the democratization process of public institutions in the US, popular elections were introduced to select judges at the state level. The reason for the introduced institution was the willingness of legal environments to make judges

independent from the world of politics, as well as strengthening their social authority and a political position in a political system. The result of popular election of judges was a change in the narrative legitimizing their power from a meritocratic to democratic. The author formulates the thesis that contrary to the common beliefs of the contemporary legal mainstream, the backrest (even partial) of the legitimacy of the judicial power on democratic base does not have to result in a decline in its authority and the dependence on the world of politics, and on the contrary, it can bring the strengthening its social recognition, an example of which was the period of “Jacksonian Democracy” in the US.

Keywords: Jacksonian Democracy, legitimization, judicial power, judicial review, legal discourse

Яцек Срокош

Опольський університет

“Джексонівська демократія” і зміна бази легітимності судової влади у США

Анотація

У статті обговорюється питання зміни бази легітимності судової системи США в період так званої “Джексонівської демократії”, тобто у період з 1829 р. (від початку президентства Ендрю Джексона) до початку громадянської війни. Загальноживані в американському публічному дискурсі терміни “джексонівська демократія”, “популістська демократія” або “ера Джексона” стосуються не лише визначення часових меж, але також політичної філософії, яка домінувала в американському публічному дискурсі того часу. У пропонованому тексті вони вживаються у цьому значенні. За президентства Джексона започатковано процес широкої демократизації політичної системи США, яку Батьки-засновники сформували як олігархічну республіку, що концентрувала практично всю владу в руках еліти Нового Світу. Під час “джексонівської демократії” всі штати поширили виборчі права на більшість білих чоловіків, скасували майновий ценз та запровадили загальне виборче право майже на всі державні посади на рівні штатів.

Процес демократизації також поширився на судову владу і призвів до запровадження в більшості штатів унікальної системи загального виборчого права для судових посад. В американському історико-правовому дискурсі запровадження виборного призначення суддів пояснювалося різними способами, зокрема 1) як ефект “романтичних настроїв” суспільства в період популістської демократії, що призвело до перемоги емоцій над раціональністю у публічному дискурсі, 2) специфічна “мода” та імітація рішень, прийнятих іншими державами, 3) ефект тактичної неформальної домовленості Демократичної партії та партії Вігів, що відклала спроби отримання контролю над судовою владою до моменту суттєвої переваги над опонентами, 4) ефект роботи юридичної спільноти, що бажала таким чином підняти престиж судової професії та зробити її незалежною від політиків.

Автор, слідом за Кермітом Л. Голлом, приймає останню позицію як найбільш відповідну духу “джексонівської демократії”. Юристи відіграли ключову роль у розробці та імплементації проєктів змін до конституцій штатів та підготовці законів, що передбачають призначення суддів на загальних виборах. Юристи, що представляли як Демократичну партію, так і партію Вігів, увійшли в комісії, що займалися змінами судової системи, та конституційні зібрання штатів, уклали неофіційну угоду та спільно розробили правила відбору суддів на загальних виборах. Потім їм вдалося просунути узгоджену позицію в ході голосування щодо зміни чи прийняття нових конституцій штатів.

У статті представлено причини внесених змін та наслідки, до яких призвели загальні вибори на заміщення посад у державній судовій системі. Основним мотивом юристів, який спонукав їх підтримати систему виборів суддів, було прагнення унезалежнити суди від політиків (законодавчих чи державних виконавчих органів), які приймали рішення про призначення суддів. Виборча система мала відзначатися більшою прозорістю і контрольованістю громадянами, а також надавати суддям сильнішу легітимність, оскільки, як і у випадку решти органів влади, вона виходила з принципу суверенності народу. Більше того, юристи вважали, що таким чином вони гарантуватимуть реальну можливість перевірки конституційності дій інших органів влади (*judicial review*) і, таким чином, підвищать соціальний авторитет судів та загальний престиж юридичних професій.

Автор також вказує на прагматичне ставлення американських юристів, які вирішили, що немає сенсу боротися з дуже сильною течією демократизації і краще їй підкорятися, але таким чином, щоб запровадити численні правові інструменти, які захистять суддів від органів державної влади та громадської думки у широкому розумінні. Результатом прийняття цих правових рішень стала зміна способу легітимізації судової влади на рівні штату – це означало відмову від меритократичного виправдання та перехід до демократичної легітимізації. Як передбачали юристи, запроваджені рішення посилили незалежність суддів від світу політики та суттєво сприяли зростанню авторитету третьої влади, заклавши основи міцної позиції судів в американській політичній системі.

У статті сформульовано тезу про те, що, всупереч поширеним переконанням, які відстоює сучасний правовий мейнстрім, базування (навіть часткове) легітимності судової влади на демократичному обґрунтуванні не повинно призводити до зниження її авторитету та залежності від світу політики, а навпаки, це може посилити її соціальне визнання, прикладом чого був період “джексонівської демократії” в США.

Ключові слова: джексонівська демократія, легітимізація, судова влада, *judicial review*, право, правовий дискурс.